

PASSAGES

AZ ORIENT PROJEKT MAGYAR-ÁZSIAI
KAPCSOLATTÖRTÉNETI PLATFORM ÉVKÖNYVE

orient-projekt.hu

OP

II. ÉVFOLYAM | 2024

India • Japán • Kína • Koreai-félsziget

Közel-Kelet • Közép-Ázsia • Szibéria

EURASIA
CENTER

Neumann
János
Egyetem

PASSAGES

Az Orient Projekt

Magyar-Ázsiai

Kapcsolattörténeti Platform

Évkönyve

2024

PASSAGES

Az Orient Projekt
Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve

2. évfolyam

Budapest

2024

orient-projekt.hu

PASSAGES

Az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve
2. évfolyam | 2024

A *Passages* az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform (OP) Évkönyve. Kiadványunk elektronikus folyóirat formájában, *Open Access* rendszerben évente egyszer jelenik meg honlapunkon. Ennek megfelelően díjmentesen hozzáférhető, és a szerzők számára is díjmentes publikációs lehetőséget nyújt. A kéziratok benyújtásához segédlet szintén honlapunkon található.

Főszerkesztő: NAGY ELEK

Szerkesztők: CSOMA MÓZES, KIRÁLY ATTILA, KISS SÁNDOR, SIPTÁR DÁNIEL,
SZILÁGYI ZSOLT

A lapszám szakmai szerkesztője: KIRÁLY ATTILA

A lapszám olvasószerkesztője: LACZKÓ KRISZTINA

Grafikai terv: KIRÁLY ATTILA

Tördelés: KÓNYA ANITA

Felelős kiadó: Neumann János Egyetem, Eurázsia Központ
– Orient Projekt

Nyomdai előkészítés és nyomtatás: Neumann Lapkiadó
és Kommunikációs Kft., Horváth Levente ügyvezető

Honlap: <https://orient-projekt.hu>

Kapcsolat: info@orient-projekt.hu

ISSN 2939-8592 (Online)

ISSN 2939-8584 (Nyomtatott)

DOI: <https://doi.org/10.59608/pas2024a000.00>

A kiadvány Spectral és Ambient betűtípussal, 210 x 297 mm méretben készült. A borítón Stein 1910–1917 között az Északnyugati Határtartomány régészeti főfelügyelője volt. Ez a felvétel hivatali munkájához kapcsolódik. Cat. Stein LHAS 39/2/011 Takht-i-Bahi, gandhári stílusú Buddha relief.

©️📄🔄 Ez a Mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően felhasználható.

PASSAGES 2. ÉVFOLYAM (2024)

NAGY ELEK: <i>Főszerkesztői köszönetnyilvánítások</i>	5
Tanulmányok	
KELECSÉNYI ÁGNES: <i>A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Keleti Gyűjteménye</i>	11
LÁZÁR IMRE: <i>A kultúrák közötti kommunikáció lehetőségei és csapdái Sass Brunner Erzsébet és Brunner Erzsébet munkásságában</i>	23
SOLYMÁRI DÁNIEL: <i>Nyugat és Kelet határán: Vay Péter püspök, pápai küldött korai útjai</i>	39
India	
PAP ÁGNES: <i>Fábri Károly Lajos (1899–1968)</i>	77
LÁZÁR IMRE: <i>Georgette Coty (Kuti Györgyi) (1922–2005)</i>	87
LÁZÁR IMRE: <i>Ghós Eta (Boglár Etelka) (1911–1963)</i>	95
BALDAVÁRI ESZTER: <i>Kertész Károly Róbert (1876–1951)</i>	105
LÁZÁR IMRE: <i>Leitner Gottlieb Vilmos (Gottlieb Wilhelm Leitner) (1840–1899)</i>	115
PAP ÁGNES: <i>Umrao Singh Sher-Gil (1870–1954)</i>	131
Japán	
DOMANICZKY ENDRE: <i>Gubányi Károly (1867–1935)</i>	145
KISS SÁNDOR: <i>Haár Ferenc, fotóművész, dokumentarista filmrendező (1908–1997)</i>	171
KISS SÁNDOR: <i>Haár Irén, autodidakta fényképész, étteremtulajdonos, vállalkozó és háziasszony (1912–1999)</i>	193
KISS SÁNDOR: <i>Weltmann Ferenc (Fery Loránt 1892–1978) és Weltmann Rózsa (1898–1972)</i>	209
KISS SÁNDOR: <i>Sikos János (1895–1969)</i>	225
SZÉKÁCS ANNA: <i>Székács Imre (1920–2006)</i>	243
Kína	
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Fr. Bencze István SJ (1906–2002)</i>	259
MERVAY MÁTYÁS: <i>Frank László (1890–1965)</i>	267
CSEJDY JÚLIA – CSEJDY VIRÁG: <i>Hudec László (1893–1958)</i>	273
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Jaschkó István SJ (1911–2009)</i>	297
MERVAY MÁTYÁS: <i>Komor Pál (1886–1973)</i>	305
KELECSÉNYI ÁGNES: <i>Stein Aurél (1862–1943)</i>	313

PASSAGES 2. ÉVFOLYAM (2024)

Koreai-félsziget

CSOMA MÓZES: *A koreanisztika Magyarországon* 333

CSOMA MÓZES: *Baráthosi Balogh Benedek élete és utazása Koreában* 341

Közel-Kelet

UDVARVÖLGYI ZSOLT ANDRÁS: *Germanus Gyula (1884–1979)* 357

Közép-Ázsia

SOMFAI KARA DÁVID – SÁNTHA ISTVÁN: *Almásy György (1867–1933) és Turgan Berdike-úlu (1890–?)* 385

SOMFAI KARA DÁVID: *Vámbéry Ármin (1832–1913)* 397

Szibéria

GULYÁS ZOLTÁN: *Reguly Antal (1819–1858)* 407

Buddhizmus Magyarországon

SZATHMÁRI BOTOND: *Hetényi-Heidelberg Ernő (1912–1999)* 425

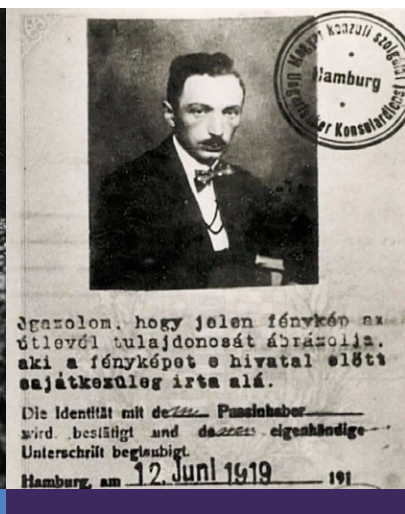
KELÉNYI BÉLA: *Lénárd Jenő (1878–1924)* 443

Életút

Komor Pál

(1886–1973)

MERVAY MÁTYÁS

New York University, matyas.mervay@nyu.edu

Kivonat: Az alábbi rövid tanulmány Komor Pál jótékonykodó sanghaji magyar üzletember életét és munkásságát mutatja be a szerző doktori disszertációjához végzett kutatásai alapján. Középpontban Komor karitatív és közösség-szervező tevékenysége áll, amelynek legfőbb állomásai az első világháborús szibériai osztrák-magyar hadifoglyoknak, a két háború közötti kínai magyar emigráns közösségnek, valamint a Sanghajban megszervezett közép-európai zsidó menekülteknek nyújtott sokoldalú segítség.

Kulcskifejezések: osztrák-magyar hadifogoly menekültek; sanghaji magyar közösség; Sanghaji Magyar Konzulátus; sanghaji zsidó menekültek

Hivatkozás: Mervay M. (2024). Komor Pál (1886–1973). *Passages* 2: 305–312. <https://doi.org/10.59608/pas2024a021.00>

Kollázs képei:

Balra: lásd a 11. képnél

Középen: lásd a 4. képnél

Jobbra: lásd a 3. képnél

1. kép. Komor Izidor családjával és Kuhn Arthur. Forrás: Kiss Sándor gyűjteményéből

2. kép. (lent)
A Kuhn & Komor sanghaji üzlete 1905-ben.
Forrás: Kiss Sándor gyűjteményéből

3. kép. (lent alul)
Komor útlevele 1919-ből.
Forrás: A Komor család dokumentumai, Valerie Komor magángyűjteménye, 1885–2012, New York City, NY, B1/F24

Komor Pál (*Paul Komor*, Budapest, 1886 – Santa Cruz [Kalifornia, USA], 1973) sanghaji magyar üzletember, első világháborús szibériai menekült hadifoglyok segítője, a kínai magyar emigráns közösség vezetője, valamint a második világháború idején Sanghajba menekült közép-európai zsidókat segítő bizottság alapítója és kulcsfigurája volt. Emlékezetét ma leginkább utóbbi tevékenysége miatt őrzik a hálás túlélők és leszármazottaik, de újabban tudományos kutatások és a magyarországi kultúrdiplomácia is újra felfedezték. Személyében a független Magyarország első tiszteletbeli majdnem konzulját és a magyar–kínai diplomáciai kapcsolatok egyik első fő szorgalmazóját is tisztelhetjük.

Az asszimilált izraelita magyar Komor család felemelkedése jól példázza a kiegyezés (1867) utáni zsidó emancipáció nyújtotta lehetőségeket. Kohn Salamon (1828–1886) komáromi rabbi a pesti Izraelita Tanítóképző Intézet tanára, gyermekei pedig már fővárosi üzletemberek, miniszteri tanácsos, író-kritikus, dramaturg, valamint építész lettek. Legidősebb fia, Komor Izidor (1860–1942), Pál édesapja, a Millennium évében nekivágott a távoli Keletnek, ahol a Jokohamában már régiségekkel sikeresen üzletelő kuzinjával, a Kuhnokkal társult. Az addig a Király utcában nevelkedett kisiskolás Pál édesanyjával és három fiatalabb testvérével, köztük a felnőttként Japánba költözött Györggyel (*George Komor*, 1888–1976) együtt Izidor üzletnyitása nyomán Sanghajban telepedtek le.

Sanghaj központi szerepet játszott Komor Pál életében. Az ópiumháborúk (1839–1860) nyomán erőszakkal megnyitott város brit–amerikai ellenőrzés alatt álló nemzetközi negyedében felnőtt, a helyi protestáns német reáliskolában tanult, de a családban magyar nyelven és magyar hazafiságra nevelt Pál tipikus tagja volt a 20. század eleji gyarmati viszonyokban szocializálódott kozmopolita nyugati közösségnek. Magyar, zsidó, német és brit identitásai mellett elsősorban sanghaji volt. Közel négy évtizeden át végzett munkája, közösség szervezése, valamint harbin orosz ajkú zsidó családból származó feleségével alapított családja is ide kötötték. A világvárossá fejlődő Jangce torkolatvidékén fekvő kikötő aranykorát jelentő két háború közötti időszakban „Sanghaj magyar doyenjeként” tisztelt Komor Pál tekintélyét az első világháború idején alapozta meg.

4. kép.

A Komor család
Hudec Lászlóval
1922-ben.
Forrás: Hudec
Kulturális
Alapítvány

Komor a minden későbbi karitatív tevékenységének alapjául szolgáló szibériai táborokba szállított osztrák–magyar hadifoglyokról való gondoskodást apjával együtt kezdte. A lágerekbe postázott küldeményekkel, valamint a Kínán át hazaszökő katonáknak, köztük a későbbi sanghaji sztár-építész Hugyecz Lászlónak (Hudec; 1893–1958) is szállásadással segítő apát és fiát, a Habsburg főherceg kitüntetéssel, a várost uraló britek pedig az „ellenséges alattvalóknak” járó kiutasítással jutalmazták. Komor közel egy év németországi száműzetés után, 1920 év elején tért vissza Kínába, ahol vállalkozásainak felélesztése mellett rögtön belevetette magát a trianoni békekötés után az úgynevezett „Távol-Keleten” rekedt több százezer magyar katona hazaszállításának a lebonyolításába. Az 1920–1922-es Vörös-kereszt-mentőakcióban több száz, hivatalos papírjait elvesztett, Kínán átutazó menekült azonosításával játszott kulcsszerepe nyomán az újonnan kialakuló magyar közösség természetes módon emelte maga fölé Komort.

5. kép.

Komor árucikkkel
Sanghaj utcáin.
Forrás: A Komor család
dokumentumai, Valerie
Komor magángyűjteménye,
1885–2012, New York
City, NY, B1/F24

A 20-as években részben a helyi magyarok petíciója nyomán, részben az érdekképviselőket a korszakban ellátó holland diplomaták ajánlására többször is felmerült Komor kinevezése tiszteletbeli magyar konzullá. Mivel azonban a nancsingi kormány Budapestnek feltételül támasztott egyenlő (azaz nem gyarmatosító mintájú) kereskedelmi szerződés aláírását a magyar diplomácia soha nem teljesítette, a kinevezés kínai elismerésére soha nem került sor. A hivatalos cím és állami elismerés helyett Komor számára maradt hát a karitatív közösség-szervezés. A budapesti Magyarok Világkongresszusa diaszpóra (ma: Magyarok Világszövetsége) szervezettel való kapcsolata révén nemcsak rendszeresen tudósított a helyi magyarságról, hanem Sanghajban terjesztette annak Trianon-ellenes propagandaanyagait, valamint tovább szorgalmazta a magyar–kínai kapcsolatok felvételét.

A két háború közti kínai „magyar kolóniát” a Komor által gyorsan pályára állított ambiciózus exhadifoglyok mellett, több tucat Kínában maradást választó vagy arra kényszerülő, hosszú távú támogatásra szoruló magyar férfi és többnyire hontalan orosz feleségeikkel alapított családjai alkották. A közvetlen konzuli érdekképviselő nélkül maradtak felkarolására, egyfajta szociális hálóként alakult meg Komor Pál védnökségével és a lassan gyarapodó diplomás és üzletember tagok támogatásával az 1924–1940 között működő Magyar Segélyalap (*Hungarian Relief Fund*). Komor, aki az ezen a téren végzett munkájáért nem vett fel fizetést, a feliratkozók adományait alkalmi és rendszeres segélyjuttatásokra osztotta szét. A büdzséből temetési, hazaszállítási, kórházi, lakbér- és beiskolázási költségek kifizetésére futotta.

1938 után a magyarországi antiszemita törvényhozás taszító, illetve a náci üldöztetés nyomán Sanghajban felbukkanó közép-európai emigránsok problémájának vonzó hatására Komor figyelme egyre inkább a városban megszervezendő zsidómenekült-segély felé terelődött. A saját állampolgárságát elveszteni látszó magyar hazafi nem tudta hibáztatni antiszemitizmust elutasító társait, amiért azok sorra hagytak fel a Segélyalap támogatásával. Amikor a hamarosan tiszteletbeli konzullá kinevezett és az 1940 óta működő japánokkal kollaboráns kínai bábkormány által is akkreditált „őskezresztény” Hugyecz László vezette rivális csoportosulás átvette a magyar közösség vezetését, Komor energiáinak nagy részét már az új menekültválság kötötte le.

6. kép.
Csoportkép kollégákkal.
Forrás: A Komor család dokumentumai,
Valerie Komor magángyűjteménye,
1885–2012, New York
City, NY, B1/F24

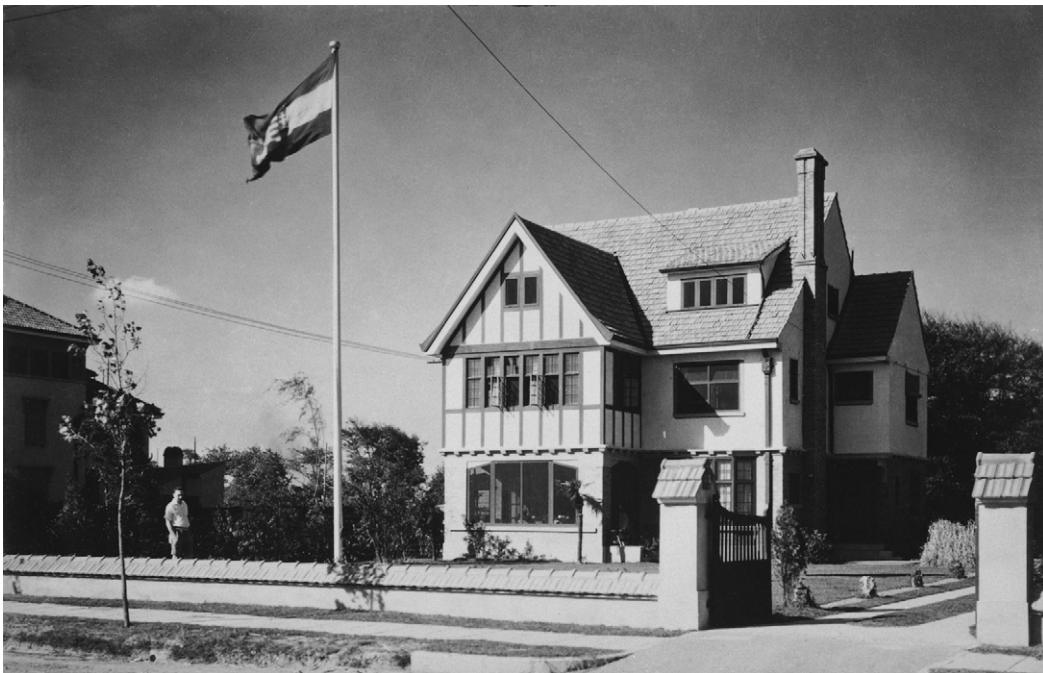

7. kép. Csoportkép az I.C. (International „Komor” Committee) tagjaival.

Forrás: A Komor család dokumentumai, Valerie Komor magángyűjteménye. 1885–2012, New York City, NY, B1/F24

8. kép. (lent)

Magyar lobogó a Komor házon. Forrás: A Komor család dokumentumai, Valerie Komor magángyűjteménye, 1885–2012, New York City, NY, B1/F24

Az 1938–1942 között működő Nemzetközi Bizottság (*International „Komor” Committee* vagy „I.C.”) közel 20 000 Sanghajban menedékre talált zsidónak minősített közép-európaiat látott el, köztük magyarokat is. A jórészt egy helyi ingatlanmágnás támogatásából gazdálkodó I.C. „újrakezdési alappal” nyújtott kezdőtőkét a vállalkozni kész, de nincstelenül érkezőknek, „tej-”, „iskola-” és „bölcsődealappal” biztosította a gyermekek ellátását, „szén-, cipő- és ruhaalappal” az öltözködésüket, valamint angol nyelvviskolával segítette a főként német nyelvű bevándorlók integrációját. Sok egyéb osztálya és alapjai mellett a nagyrészt iratok nélkül érkezők azonosítására és lehetséges továbbutazására kibocsájtott, úgynevezett „Komor Passok” érdemelnek külön említést, amelyek az egész háború alatt és akár még azután is használatban maradtak.

Komor aktív évei 1942-ben, miután a Sanghajt megszálló japán csapatok letartóztatták, és házi őrizetbe vették, befejeződtek. A zsidó menekültek 1943-as „gettósítását,” az 1945-ös felszabadulást és az azt követő kommunista-nacionalista polgárháborút külvárosi visszavonultságából szemlélte csak. 1948-ban, a kommunista győzelem előszelét megérezve, közel fél évszázad után végleg hátrahagyta választott otthonát, és amerikai állampolgár idősebb fia révén családjával a Csendes-óceán túlsó partján telepedett le. Életműve, negyed évszázaddal később Kaliforniában bekövetkezett halálakor feledésbe merülni látszott. Emlékét a sanghaji túlélők kilencvenes években megjelent memoárjai, az „utolsó pillanatban” felvett *oral history* interjúk, valamint a 2000-es évektől megjelenő tudományos publikációk hozták ismét felszínre. 2014-ben a magyar kormány emléktáblát avatott Komor tiszteletére a sanghaji Zsidó Menekültek Múzeuma (*Shanghai Jewish Refugees Museum, Shanghai youtai nanmin jinianguan* 上海犹太难民纪念馆) falán, valamint a Sanghaji Magyar Főkonzulátus 2019-ben emléke előtt díszbélyeggel tisztelgett.

Nyilatkozat

Szerzői jogi nyilatkozat. Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licenz feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Ajánlott irodalom

- Kiss S. 2017. *Japán vonzásában: Magyarok, akik szerették Japánt*. Budapest: Holnap.
- Mervay, M. 2024. *Habsburg Refugees in China: Diplomacy, Humanitarianism, Postimperial Diaspora, and Orientalism in the Republican Era (1918–1949)*. Doktori értekezés, New York: New York University.
- Mervay, M. 2024. A Hungarian Old China Hand and the End of Empire. Loyalty Struggles in Interwar Shanghai’s Migrant Community. *Austrian History Yearbook*, 1–21. doi.org/10.1017/S0067237824000328
- Mervay M. 2023. *A cserben hagyott hazafi – Zsidómentés a háborús Sanghajban*. Budapest: Könyv Népe.
- Mervay M. 2022. 1924 Magyar önszegélyező szervezet alakul Sanghajban. In: Laczó F., Varga B. (szerk.): *Magyarország globális története 1869–2022*. Budapest: Corvina, 163–167.
- Mervay, M. 2022. Central European Refugee Diasporas in Republican China: The Shanghai Hungarian Relief Fund and The Roots of The Jewish Refugee Assistance (1924–1940). In: van der Velde, P., van den Haak, M., Riangkruar, N. (eds.): *The Twelfth International Convention of Asia Scholars (ICAS 12)*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 453–457. <https://doi.org/10.5117/9789048557820/ICAS.2022.053>
- Mervay M. 2022. Kuomintang soft power Budapesten – cigányzenés Trianon-propaganda Sanghajban. In: Gulyás, Cs., Szilágyi, Zs. (szerk.): *Kultúrdiplomácia Ázsiában*. Summa Ethnographica 4. Budapest: L’Harmattan, 177–198.
- Mervay, M. 2022. Toward a History of Interwar Sino-Hungarian Cultural Relations: Three Advocates of Kuomintang Soft Power, Hungarian Irredentism and Pan-Danubianism. *Hungarian Cultural Studies* 15: 77–93. <https://doi.org/10.5195/ahca.2022.421>

9. kép. Kínai munkások társaságában.
 Forrás: A Komor család dokumentumai, Valerie Komor magángyűjteménye, 1885–2012, New York City, NY, B1/F24

10. kép. (lent)
 A Radics Cigány Banda Sanghajban, középen Komor Pál, 1938.
 Forrás: Komor Pál a Magyarok Világkongresszusa titkárának küldött level, 1938, MNL (Magyar Nemzeti Levéltár), OL (Országos Levéltár), P975, I-22 1-3

Mervay M. 2020. Komor Pál zászlaja. A cserben hagyott hazafi, a rászoruló sanghaji magyarok és zsidó menekültek megmentője. *Újkor.hu*, július 14. <https://ujkor.hu/content/komor-pal-zaszloalja-a-sanghaji-magyar-hazafi-zsido-menekultek-megmentoje-es-a-kinai-magyar-kolonia-partfoga>

Vámos P. 2005. Távoli menedék. Közép- és kelet-európai zsidó menekültek Sanghajban a második világháború idején. *Világtörténet 2*: 72–85.

11. kép. Komor Pál-portré 1940-ból. Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár, Komor Pál a Magyarok Világkongresszusa titkárának küldött levél, 1940, MNL, OL, P975, I-22 1-3